

УДК 007:304:070

КОНЦЕПЦІЯ ДІАЛОГУ «АВТОР-АВТОР» У СУЧАСНИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Ірина Табінська

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: maliukiruna23@gmail.com*

У статті проаналізовано міжтекстові діалоги в системі медіатекстів, що представлені зв'язком «автор-автор». Вибудовано теоретичну концепцію для створення подібних діалогів. Пояснено, чому діалог «автор-автор» має більше причетності до міжтекстових зв'язків, аніж до інтертекстуальності. Підтверджено прикладами тенденцію вживання форми діалогу «автор-автор» у сучасних ЗМІ, проте встановлено, що через тексти автори все-таки рідко ведуть повноцінні діалоги один з одним у засобах масової інформації.

Ключові слова: діалог «автор-автор», міжтекстові зв'язки, інтертекстуальність, медіатекст.

Діалог як універсальна форма спілкування може зав'язуватися не лише у тексті, але й між текстами. Діалогізація у монологічних текстах є досить поширеним явищем не тільки у літературі, але й у журналістиці. І якщо про діалог «автор-читач» відомо чимало, то про міжтекстові діалоги, а точніше про діалоги авторів окремих текстів, – інформації обмаль. Але це не означає, що таких діалогів нема, що вони не мають місця у системі друкованих медіатекстів ЗМІ.

Мета статті – описати діалог «автор-автор», простежити за міжтекстовими зв'язками у сучасних друкованих ЗМІ.

«Двоголосе» слово, що міститься у тексті, передбачає діалог, але й сам текст вступає у розмову з іншим текстом. Автором ідеї діалогізму текстів є М. Бахтін. З цієї концепції випливає, що будь-який текст перебуває у постійному зв'язку з іншими текстами (це стосується текстів з минулого та сьогодення і навіть з майбутнього) й не може бути абсолютно відмежованим.

Теорія діалогізму текстів має місце у працях Р. Барта, Ю. Кристєвої, Ю. Лотмана, У. Еко, Ж. Деріди, Ж. Женетта. Українські науковці: Ю. Великорода, М. Шаповал, О. Астаф'єв, Л. Біловус, В. Просалова – працюють над власними дослідженнями на цю тему.

Для глибшого розуміння потрібно з'ясувати, що треба розуміти під діалогом «автор-автор» та чому не кожен відгук на певний текст автора є прикладом вищезазначеної форми діалогу. Найперше звернемо увагу, що діалог «автор-автор» ведеться за участі двох конкретних компетентних авторів, друкуються їхні повноцінні тексти. Тобто

видання публікує текст автора, а згодом у цьому ж виданні з'являється опублікований текст іншого автора, який або суперечить думці першого автора, або унісонно її підтримує. Не потрібно плутати текст-відповідь автора з читацьким коментарем до тексту або ж листом у редакцію, оскільки такі тексти беруть участь у творенні іншого діалогу – «автор-читач». Кожен з авторів у діалозі «автор-автор» діалогує з іншим через повноцінний і аргументований текст. Автор у такому діалозі має провідну роль, оскільки саме він направляє через текст вектори порозуміння до потенційного іншого автора і разом з цим до читача.

Є проблема, яка стосується термінів на позначення діалогу між текстами. Звичне поняття «міжтекстовий діалог», який отримали у спадок від М. Бахтіна, та «інтертекстуальність», що у 1967 році запровадила Ю. Крістева, не можна назвати абсолютно тотожними. І якщо «inter» означає «між» або «всередині», тоді йдеться про тексти, у яких всередині є покликання на інші тексти, тобто отримуємо побудову «між текстом є текст». Коли взяти до уваги, що сполучник «між» може мати іншу інтерпретацію, тоді отримуємо конструкцію «між одним текстом та іншим текстом».

Під міжтекстовими діалогами розуміємо повноцінне і свідоме спілкування між двома авторами, натомість інтертекстуальність – це текст автора, у який він свідомо чи несвідомо вводить текст іншого автора.

Типологію міжтекстової взаємодії запропонував Ж. Женетт у 1982 році в книзі «Палімпсести: література другого ступеня». Ж. Женетт вирізняє п'ять основних типів міжтекстових взаємин: 1) інтертекстуальність, 2) паратекстуальність, 3) гіпертекстуальність, 4) метатекстуальність, 5) архітекстуальність [4, с. 282–340]. В. Просалова стисло пояснює, що під цими термінами мав на увазі Ж. Женетт: «Інтертекстуальність характеризує взаємодію текстів, архітекстуальність – їх жанровий зв'язок, метатекстуальність привносить елемент коментування. Гіпертекстуальність орієнтує на досягнення імітаційно-пародійного ефекту, а паратекстуальність характеризує взаємодію заголовка, епіграфа, передмови та інших елементів з текстом» [7, с. 68].

Міжтекстові діалоги у системі медіатекстів, на нашу думку, представлені газетними матеріалами, коли автори, перебуваючи в одному хронотопі, спілкуються на певну тему через повноцінні публікації. Ми не відкидаємо інтертекстуальності, оскільки діалог «автор-автор» представлений за її безпосередньої участі. Інтертекстуальність передбачає прецедентний феномен, який включає в себе власне прецедентний текст. Саме прецедентний текст є одним із засобів творення діалогів у медіатексті.

Варто зауважити, що трапляються журналістські матеріали, де використовують інтертекст, а також публікації з міжтекстовими зв'язками. На відміну від інтертекстуальності, міжтекстові зв'язки трапляються рідко, хоча саме вони і відображають форму діалогу «автор-автор». Але й інтертекстуальність, і міжтекстові зв'язки мають місце у нашому дослідженні.

Журналістка газети «День» Анастасія Руденко у власній публікації посилається на роботу колеги Наталії Іщенко. Можемо припускати, що матеріал останньої привів до написання нового тексту новим автором. *«Зимові свята українців давно перетворилися на справжнє гібридне явище. Такого висновку дійшла автор «Дня» Наталія Іщенко у колонці «Окупація телебачення... і голови» через засилля «кремлівських» зірок на екранах у цей час» (День. – 2018. – 12 січ.)*. Як бачимо, колектив редакції подає у публікаціях посилання на текст, який має свого автора, але разом з тим став прецедентом для написання нового матеріалу. Текст продовжує жити тепер з іншим автором і є запорукою взаємодії «автор-автор».

Ю. Великорода зазначає, цитуючи М. Бахтіна, що «немає межі діалогічному контексту, і у будь-який момент розвитку діалогу існують необмежені маси забутих смислів, набуваючи нового вигляду» [3, с. 13].

Ю. Крістева припускає, що «динаміка структуралізму можлива лише на основі концепції, що розглядає «літературне слово» не як якусь точку (стійкий сенс), але як місце перетину текстових площин, як діалог різних видів письма – самого письменника, одержувача (або персонажа) і, нарешті, письма, утвореного нинішнім або попереднім культурним контекстом» [5, с. 428]. Тим самим теоретик інтертекстуальності підтверджує, що такі тексти належать і суб'єктові письма, і його одержувачеві, а також орієнтовані відповідно до сукупності інших текстів (більш ранніх або сучасних), тим самим створюючи відповідно горизонтальний і вертикальний спосіб отримання текстів [5, с. 429].

Для інтертекстуальності не потрібно спільного хронотопу. Визначальним аспектом є тексти. Один текст повинен містити у собі інший текст. Іван Дзюба у газеті «День» посилається на текст Григорія Грабовича. Хоч це діалог між сучасниками, та все ж вони не спілкуються окремими текстами на конкретну тему, тому відносимо його до інтертекстуальності, а не до міжтекстових зв'язків. *«Може, радіти такому гарячому інтересу до питань культури й науки? Може... Та, на жаль, маємо не так діалог і зважений обмін думками, як перестрілку «мовою ненависті», двобій ідеологічних компроматів. Навіть сам Григорій Грабович в інтерв'ю «Українській правді» не утримався і порядком самозахисту нагадав нинішньому міністру освіти й науки децицію з його недавнього минулого...»*. (День. – 2016. – 29 січ.)

Як зазначає Ю. Лотман, «текст у тексті» – це особлива риторична побудова, в якій відмінність у закодованості різних частин тексту стає виявленим чинником авторського і читачького сприйняття тексту» [6, с. 436]. В. Просалова продовжує, що структури («текст у тексті» і «текст про текст»), які виділив Ю. Лотман, відзначаються високим ступенем узагальнення. «Текст у тексті» – наслідок художнього синтезу, проте вмонтований в інший твір чужий фрагмент – це не лише «текст у тексті», а й «текст про текст»,

бо введена чужа частина – своєю співвіднесеністю з новим контекстом – характеризує прототекст. Спосіб уведення чужого фрагмента у новий твір – це діалог двох текстів: вихідного і вхідного. Відповідно, структура «тексту про текст» – не просто висловлювання про твір, а й спосіб його презентації. Йдеться, у кінцевому рахунку, про надструктуру «тексту в тексті про текст», що реалізується в обох названих типах» [6, с. 70].

Погляди Ю. Лотмана про «текст у тексті» та «текст про текст» наштовхнули до роздумів про зв'язок між двома компетентними авторами, які творять діалог «автор-автор». Пропонуємо нову структуру «текст до тексту», яка характеризує форму діалогу «автор-автор» за участі двох рівноцінних і рівноправних суб'єктів. «Текст до тексту» – це діалог текстів, які не накладаються, не поглинають один одного, а мають спільну точку (тему) зустрічі.

Вартим уваги є епізод, коли автор «Дня» Ігор Сюдюков робить вступ «Істина в «синергії» полюсів» до конкретного тексту «Історія невдах і різунів» іншого автора, створюючи тло для діалогу. Але разом із тим Ігор Сюдюков у пошуках інших авторів, щоб зав'язати якомога більше діалогів «автор-автор». *«Стаття Василя Расевича є дискусійним, полемічним матеріалом, але, безумовно, в доброму сенсі слова, оскільки сприяє пробудженню здорового «почуття сумніву» щодо, здавалося б, беззаперечних істин. Тут, без сумніву, потрібний зважений підхід... Отже, думаємо, аналізуємо, зіставляємо, сумніваємось. Запрошуємо читачів до продовження діалогу».* (День. – 2016. – 15 січ.)

Василь Расевич на шпальтах «Дня» отримав ще один відгук, навіть швидше повноцінний гострий текст з переконливим фактажем та аргументацією від автора Олега Гриніва. *«Якщо вже ми так прагнемо до Європи, то перегорнімо твори Адама Міцкевича, якого наш Іван Франко назвав «поетом зради». Чи осуджують поляки головного героя поеми «Конрад Валленрод»? Та ні! Вони навіть схвалюють таку позицію, коли патріот начебто позірно служить ворогові, а в слушний час завдає йому вирішального чи відчутного удару. Така доля патріотів поневоленого народу! <...> Дуже прикро, що Расевич називає гайдамаків бандитами. Задумаймося, чи так називав би борців проти поневолювачів свого народу польський історик? Ні!..»* (День. – 2015. – 17 груд.)

Два автори зішлись на одній площині: Станіслав Кульчицький vs Шелале Гасанова. Редакція газети зробила невеликий вступ, аби пояснити аудиторії таке явище. Це означає не тільки турботу редакції про читача, щоб він не заплутався у текстах, але також свідчить, що сучасному медіатексту бракує подібних діалогів, оскільки це незвичне і рідкісне явище. *«Стаття доктора історичних наук, професора Станіслава Кульчицького «Смертний вирок народу» («День» № 72-73 від 24 – 25 квітня), в якій йшлося про страшну трагедію вірменського народу, що він пережив рівно 100 років тому, не залишила і не могла залишити байдужими багатьох читачів... Ми друкуємо статтю Ш. Гасанової та відповідь професора С. Кульчицького. Чії аргументи переконливіші – судити нашим читачам».* (День. – 2015. – 21 трав.)

У вступі до матеріалу редакція охоче запросила до роздумів читачів, створивши тим самим у діалозі «автор-автор» діалог «автор-читач». Центральною темою діалогу «автор-автор» є питання геноциду вірмен 1915 року, а точніше чи потрапляють події

1915 року в Османській імперії під дефініцію Рафаеля Лемкіна «геноцид». Історик Шелале Гасанова вважає, що *«справедливо, що трагічні події в Османській імперії 1915 р. априорі не підпадають під дефініцію Р. Лемкіна»*. Натомість доктор історичних наук Станіслав Кульчицький переконаний, що *«знищення 326 тис. вірменів – це достатня кількісна межа для вбивств, які підпадають під визначення геноциду...»* Він гостро реагує на відгук від азербайджанської вченої: *«І на завершення декілька слів про реагування азербайджанських політиків та вчених на вірменський геноцид. У Вірменії та Азербайджана є спірне питання про належність Карабаху. Можна ставати на той чи інший бік у цьому питанні, але зрозуміло, що воно жодним чином не пов'язане з подіями 1915 року в Османській імперії. Агресивне і необгрунтоване заперечення вірменського геноциду означає лише те, що азербайджанські вчені й політики гріють руки біля чужого вогнища»*.

Такий діалог «автор-автор» будується на суперечностях, має дискусійний характер, думки авторів не збігаються і кожен намагається аргументувати свої погляди. Хоча трапляються і приклади діалогу «автор-автор», які мають унісонний зв'язок, їхні опінії доповнюються, а не дискутують. Наприклад, Тарас Салига створив текст-відгук «Про колективні листи і Григорія Грабовича» (*День*. – 2016. – 5 лют.), який в унісон діалогуює з текстом Івана Дзюби «Мова мітингу – не мова науки й культури» (*День*. – 2016. – 30 січ.), оскільки на сторінках «Дня» велися діалоги навколо події з приводу висунення на здобуття Національної премії імені Тараса Шевченка професора Гарвардського університету (США) Григорія Грабовича. *«Толерантніших аргументів на втихомирення пристрастей щодо присудження Національної премії України імені Тараса Шевченка Г. Грабовичеві ніж ті, що висловив Іван Дзюба у полемічній статті, не треба... Не можна не погодитися із І. Дзюбою, що «до незмінних великих і малих, наскрізних і локальних розколів, якими невтомно і винахідливо намагаються насичувати наше суспільство політики, закликаючи до «національної єдності» щоразу додаються перебіжні розколи, ініційовані не мени винахідливими громадянами...»*.

Вартим уваги є приклад міжтекстових зв'язків, де автора для написання тексту наштовхнули чи надихнули тексти двох різних авторів. Фактично автор одним текстом паралельно веде два окремі діалоги.

Валентин Торба, автор «Дня» ще 17 липня 2017 року опублікував свій матеріал *«Як зробити з Ізмаїла фортецю українського духу?»*, але відповідь на такий риторичний заголовок з'явилася майже через рік у публікації Сергія Лашенка. Сергій Лашенко, автор публікації «Місце Буджака в Україні» на початку тексту зазначає: *«Минулого року луганчанин Валентин Торба написав до всеукраїнської газети «День» статтю з трішки провокаційною назвою: «Як зробити з Ізмаїла фортецю українського духу?». Вже тоді задумався: а чи це реально?...Але «фортецею» українського духу Ізмаїл може стати скоріше в переносному значенні. Тобто, отримати надійне «щеплення» проти безглузвих вигадок «руського мира»* (*День*. – 2018. – 15 черв.). Але автора наштовхнув до роздумів не лише один текст. *«Ось переді мною лежить стаття Ігоря Сюдюкова «Соборність: нове прочитання» (газета «День» від 22.01. 2016 року). Стаття досі не застаріла, хоч їй уже два роки. В ній відповідь скептикам: «Чому більшовикам вдалося*

утримати владу і знищити Українську республіку? Тому, що більшовики мали стратегічні й амбітні цілі, які ними рухали та об'єднували. А українці не мали стратегічних цілей – просто хотіли, щоб їх не чіпали...» До 2014 року ми і в Криму, і на Донбасі користувалися подібними установками. «Щоб не чіпали». Результат відомий – понад десять тисяч матерів оплакують своїх синів. Настав час спробувати альтернативні варіанти».

Простеживши за міжтекстовими діалогами у системі медіатекстів, що представлені зв'язком «автор-автор», можемо підсумувати, що подібні діалоги теоретично мають більше ґрунтуватися на міжтекстових зв'язках, аніж на інтертекстуальності, проте у друкованих медіа таких прикладів є обмаль. Простежується тенденція вживання форми діалогу «автор-автор», але автори рідко діалогують між собою в одному хронотопі окремими повноцінними текстами, а тільки частково відгукуються або покликаються (вертикально чи горизонтально) на тексти іншого автора.

Список використаної літератури

1. Бахтін М. Висловлювання як одиниця мовленнєвого спілкування / Михайло Бахтін // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 308–317.
2. Бахтін М. Проблема тексту в лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / Михайло Бахтін // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 318–323.
3. Великорода Ю. М. Прецедентні феномени в американському медійному дискурсі (на матеріалі чаопісів «Time» та «Newsweek») [Текст] : автореферат... канд. філол. наук, спец.: 10.02.04 – германські мови / Ю. М. Великорода. – Львів : Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2012. – 17 с.
4. Женетт Ж. Введение в архитектекст / Ж. Женетт // Фигуры: В 2-х томах. – М. : Изд-во им. Сабашниковых, 1988. – Т. 2. – С. 282–340.
5. Кристева Ю. Бахтин, слово, диалог, роман / Ю. Кристева // Вестник Московского университета. Серия 9 : Филология. – 1995. – № 1. – С. 97–124.
6. Лотман Ю. Текст у тексті / Юрій Лотман // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 428–441.
7. Просалова В. Текст у світі текстів Празької літературної школи: монографія / Віра Просалова. – Донецьк : Східний видавничий дім, 2005. – 344 с.

References

1. Bakhtin M. Vyslovliuvannia yak odynytisia movlennievoho spilkuvannia / Mykhailo Bakhtin // Slovo. Znak. Dyskurs: Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / Za red. M. Zubrytskoi. – Lviv : Litopys, 1996. – S. 308–317.
2. Bakhtin M. Problema tekstu v lingvistytsi, filolohii ta inshykh humanitarnykh naukakh / Mykhailo Bakhtin // Slovo. Znak. Dyskurs: Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / Za red. M. Zubrytskoi. – Lviv : Litopys, 1996. – S. 318–323.
3. Velykoroda Yu. M. Pretsedentni fenomeny v amerykanskomu mediinomu dyskursi (na materialii chaopysiv “Time” ta “Newsweek”) [Tekst] : avtoreferat... kand. filol. nauk, spets.: 10.02.04 – hermanski movy / Yu. M. Velykoroda. – Lviv : Lvivskiy nats. un-t im. I. Franka, 2012. – 17 s.

4. Zhenett Zh. Vvedenie v arkhitektst / Zh. Zhenett // Fihury: V 2-kh tomakh. – M. : Izd-vo ym. Sabashnykovykh, 1988. – T. 2. – S. 282–340.
5. Krysteva Yu. Bakhtyn, slovo, dialoh, roman / Yu. Krysteva // Vestnyk Moskovskoho universyteta. Seryia 9 : Filolohiia. – 1995. – № 1. – S. 97–124.
6. Lotman Yu. Tekst u teksti / Yurii Lotman // Slovo. Znak. Dyskurs: Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky KhKh st. / Za red. M. Zubrytskoi. – Lviv : Litopys, 1996. – S. 428–441.
7. Prosalova V. Tekst u sviti tekstiv Prazkoi literaturnoi shkoly : monohrafiia / Vira Prosalova. – Donetsk : Skhidnyi vydavnychy dim, 2005. – 344 s.

Стаття надійшла до редколегії 05.09.2018

Прийнята до друку 11.09.2018

CONCEPT OF “AUTHOR-AUTHOR” DIALOGUE IN THE MODERN MEDIA

Iryna Tabinska

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: maliukiruna23@gmail.com*

The article follows the intertext dialogs in the system of media texts represented by the “author-author” relationship. The theoretical concept for creating similar dialogues is constructed. It is explained why the “author-author” dialogue has a greater involvement in between-text connections than intertextuality. The tendency to use the form of the “author-author” dialogue in the modern print media has been confirmed by examples, but it is established that authors still rarely conduct full dialogues with each other through the texts on the pages of the printed publications.

The “author-author” dialogue is conducted with the participation of two competent authors, their full texts are printed. That is the newspaper publishes the text of the author, and later in the same publication appears the published text of another author, which contradicts the opinion of the first author or supports it. Do not confuse the text-answer of the author with the reader’s commentary to the text or the letter to the editor since such texts are involved in the creation of another dialogue - the “author-reader”. Each author in the “author-author” dialogue conducts a dialogue with another author through a full and substantiated text.

Following the between-text dialogs in the system of media texts represented by the “author-author” relationship, we can conclude that such dialogues in theory should be based on between-text rather than on intertextuality, but there are few examples of such in the printed media. There is a tendency to use the form of the “author-author” dialogue, but the authors rarely interact with each other in separate chronotops with full-fledged texts, but only partly respond (vertically or horizontally) to the texts of another author.

Key words: “author-author” dialogue, media text, intertext.